

חומר רקע למודל ה"קו-העירוני"

סיכום עיקרי מסלולי הקרבות במלחמה על ירושלים - בחתך חטיבתי

1. הדגשים כרקע:

- שלושת החטיבות שנלחמו בירושלים היו חטיבות מילואים.
- מולן עמדו חטיבות ירדניות סדירות.
- להוציא את "החטיבה הירושלמית" שהייתה בפריסת "סדן", בעיר ובפרוזדור, הרי שחט' 10 וחט' 55, נקראו רק בצהרי ה-5 ליוני, מהשפלה, לעלות לירושלים בבהילות לצורך: "הבקעה וחבירה להר-הצופים".
- ואכן תוך מספר שעות נכנסו חטיבות אלה לקרב ההבקעה.
- שתי נקודות התורפה שהגדיר צה"ל בירושלים היו: שטח "הר הצופים" ושטח "ארמון הנציב" שהיו שני השטחים החיוניים של ירושלים.
- 09:30 חוסיין מכריז ברדיו על מלחמה נגדנו.
- 09:40 אש נק"ל והפגזות לאורך כל החזית הירדנית.
- 12:00 ה-TRIGGER, להחלטה הסופית של צה"ל על מעבר לתקיפה, הייתה תקיפת חיל-האוויר הירדני את שדה התעופה בכפר סירקין ואת נתניה.
- 10:30 ברדיו עמן וקהיר, הודעות על כבוש "ארמון-הנציב" ו"הר-הצופים". כמו כן ידיעות וסימנים על כוונות ירדניות לתקוף את "הר-הצופים", ולנתק את הפרוזדור באיזור הקסטל.

האפשרויות הפתוחות שעמדו בפני צה"ל, לחבירה ל"הר-הצופים" היו:

I הבקעת מוצבי ה"קו-הכפרי" בצפון-הפרוזדור, השתלטות על תל אל-פול (גב-ההר) וחבירה מצפון להר-הצופים.

II הבקעת מוצבי הקו-העירוני, באזור בי"ס לשוטרים/שייך ג'ארח ופריצה לאורך "ציר השיירה" אל הר-הצופים (מרחק של כ-1000 מ').

- בצהריים פקד אלוף פיקוד מרכז על חט' שריון (10) ועל חט' הצנחנים (55), לנוע משטחי הכינוס שבשפלה ולהבקיע בהקדם לחבור להר-הצופים.

2. סדר כניסת שלושת החטיבות לקרב על ירושלים:

5 יוני יום ב'

14:00 - החטיבה הירושלמית (16) ← ראשית התקפת הנגד ב"ארמון הנציב".

17:00 - חטיבת שריון (10) ← ראשית הבקעה בצפון הפרוזדור.

6 יוני יום ג'

02:15 - חטיבת הצנחנים (55) ← ראשית הבקעת הקו העירוני.

- חרף קיומו של חומר מודיעיני מעולה בצה"ל, כמעט ולא הגיע חומר זה לכוחות הלוחמים (חט' ירושלים וחט' הצנחנים).

3. להלן עיקרי הקרב על ירושלים (בחתך חטיבתי):

5 יוני יום ב'

- 13:00 פלוגת חי"ר ירדנית (חט' 27) תופסת את "ארמון הנציב" מידי האו"ם.
צעד זה שהתווסף לתקיפה האווירית-הירדנית ולידיעות על הכוונות הירדניות למחטף בהר הצופים ולניתוק הפרוזדור גרמו למתן הפקודות הבאות:
- 13:20 אלוף הפיקוד: על חט' 10, להבקיע בהקדם ולכבוש את תל אל-פול עד
04:00.
- 14:15 אלוף הפיקוד: על חט' 55, להבקיע את הקו-העירוני בחצות ולחבור להר-הצופים בהקדם.
- 14:00 כוח ירדני מתחיל לצאת משטח "ארמון הנציב" לכיוון חוות הלימוד.

מרגע זה החל הקרב על ירושלים ועל הגדה המערבית (יהודה ושומרון)

- 14:15 "צוות קרב ממוכן" של החט' הירושלמית המורכב מהעתודה החטיבתית: הסיירת הירושלמית/ממוכנת, 10 טנקים ירושלמיים ופל' מגדוד 161, כל אלה בפיקוד מג"ד 161, נערך ליד חוות הלימוד לתקיפת נגד "ארמון הנציב" ומוצב "הנקניק".
- 15:10 לאחר עצירה של כשעה מחמת מו"מ מדיני, בכוונה למנוע הידרדרות למלחמה, החלה תקיפת "ארמון הנציב".
- 17:00 גמר כיבוש "ארמון הנציב", "האנטנה" ומוצב "הנקניק":
ההישג:

I ניתוק ציר ירושלים (המזרחית) - בית לחם - חברון.

II הוסר האיום באגף הדרומי של ירושלים.

III העיר-המזרחית, כותרה על-ידינו באגפה הדרומי.

20:00 הסתיים כיבוש מוצב "הפעמון" (צור-באחר) ע"י חלק מצוות הקרב
הירושלמי הממוכן ובכך חוזקה האחיזה שלנו באגף הדרומי של
ירושלים.

במקביל לסיום השתלטות החטיבה הירושלמית על האגף הדרומי של העיר, החלה
חט' שריון (10) בהבקעתה בצפון הפרוזדור (17:00), כשחט' הצנחנים מצויה עדיין
בתנועה להערכות להבקעה בירושלים (02:15).

- עומס הרכבים האזרחיים בכל דרכי הגישה לירושלים, הקשה מאד על תנועת
שתי החטיבות (חט' שריון (10), חט' הצנחנים (55)) לנוע לכיוון ירושלים.

- כרקע לתקיפת חט' שריון 10 נציין:

- * המוצבים הירדנים שמצפון לפרוזדור, היו ממוקמים בשטח הררי קשה
מאד לעבירות (מלבד הדרכים הסלולות) כשהם מוקפים בקטעים רבים
בחגורות מוקשים.

- * היה קיים חשש מתקיפת-נגד (מאוחרת), של חט' שריון ירדנית, מכיוון
בקעת הירדן.

- ב-16:00 אכן ניתנו פקודות ליחידות ירדניות לנוע ממזרח לכיבוש "הקסטל"
(ניתוק הפרוזדור) וביצוע התקפת נגד לכיבוש מחדש של "ארמון הנציב".

- דרך הפעולה הנבחרת ע"י חט' שריון (10):

פריצה, ב-4 צירים, בו-זמנית, בכל עוצמת החטיבה, בסיוע חת"מ וחיל אוויר.

• סדר/מהלך תקיפת חט' שריון (10):

שלב א'

א. הסיירת החטיבתית – ציר בית איכסא

ב-17:00, החלה הסיירת לנוע "מעמק הארזים" ליעדה, תוך מאבק קשה לפינוי סלעים למעבר בשטח.

ב-17:50 הגיעה ליעדה שמצפון לכפר.

ב. גדוד חרמ"ש 104 (כולל טנקים)

ב-17:00 החל הגדוד בתקיפת מוצבי "הרדאר" 1,2,3 מכיוון "מעלה החמישה". תוך פריצת שדות-מוקשים. גמר כיבוש ב-19:00.

גדוד חי"ר 163 (חט' ירושלמית) –

22:00 כובש את "רדאר 4".

ג. גדוד חרמ"ש (106) (כולל טנקים)

תוקף דרך ציר שייך עבדול-עזיז (ליד מבשרת ציון) חר' א-לוזה. תוך הפגזה קשה, פריצת שדות מוקשים וקרבות פנים אל-פנים. סיום הקרב ב-23:10 (18 הרוגים ו-45 פצועים).

ד. גד' טנקים 95 (2 פלוגות טנקי שרמן, 1 פל' צנטוריון),

תוך קשיי עבירות אדירים והפגזות קשות תקף הגדוד לאורך ציר חר' בית כיכא – חר' אל-בורג' והגיע עד לצומת נבי סמואל – בית איכסא - בית חנינא, בשעה 02:00 (יום 6 יוני, יום ג').

שלב ב'

03:30 גד' טנקים 95, מגיע לתל א-זהרה, הממוקם על ציר ירושלים-רמאללה, ומצוי כ-700 מ' מצפון לתל-אל-פול.

מרגע זה נחסם ציר ירושלים-רמאללה והחל להתממש הכיתור מצפון של ירושלים המזרחית.

05:30	7 טנקי פטון ירדניים הגיעו לאזור, והחל להתנהל קרב "ש" ב-"ש" שהסתיים בנצחוננו ב-07:30.
	הטנקים שלנו נשארו כמעט ללא-דלק.
09:00	2 פל' טנקים + פל' חרמש + שריוניות החלו לתקוף את תל אל-פול.
09:15	גמר כיבוש תל אל-פול.
10:15	גמר כיבוש שועפט.
11:45	גמר כיבוש "גבעת המבתר", לאחר 2 תקיפות, ע"י גד' 106.
12:00	גמר כיבוש "הגבעה הצרפתית" ע"י גד' 106 [מרחק של כ-700 מ' מ"הר הצופים"].
	מבחינה מעשית, נוצר מרגע זה רצף שליטה בין כוחות חט' שריון (10) לבין "הר הצופים".
12:15	חט' שריון (10), עוצרת ומופנית צפונה לכיבוש רמאללה.
14:30	חט' שריון (10) חוברת לחט' הצנחנים (55) ומעבירה פלוגת טנקים (מגד' טנקים 95 ת"פ חט' הצנחנים (55)).

חטיבת הצנחנים

- החטיבה שיועדה לצניחה באל-עריש, מופנית בשעות הצהריים לירושלים כשמשימתה: חבירה להר הצופים ("זכור גם את העיר העתיקה"!).
- תוך "מאבק" בתנועה האזרחית, מגיעים שלושה גדודי החטיבה לירושלים. באשר לשעת ה-"ש" (לראשונה נקבעה לחצות), כשהדילמה הינה האם לתקוף עוד בשעת הלילה או להמתין לאור הבוקר, בו יינתן לחטיבה סיוע חיל-אוויר, הוחלט על תקיפה בלילה (02:15) מחמת שני האילוצים הבאים:
(1) הרצון להמנע מהפסד זמן, לאור הדחיפות בחבירה ל"הר הצופים".

2) העדפת מפקדי-הגדודים, לבצע את ההבקעה בחסות החשכה, על מנת להקטין את מספר הנפגעים.

- דרך הפעולה הנבחרת של חט' 55 הייתה:
3 גדודי החטיבה, בסיוע 10 טנקים של "פל' הטנקים הירושלמית" יבקיעו, בו-זמנית, את הקו העירוני, דרך 2 פרצות, כלהלן:
גד' צנחנים 66, יפרוץ אל מול בי"ס לשוטרים (בסיוע 6 טנקים), ימשיך לגבעת התחמושת ולצומת אמבסדור – בתני החולים. יעדים אלה שולטים על צומת שייך ג'ארח, שהינו מפתח לחבירה ל"הר הצופים".
גד' צנחנים 71, יפרוץ מכיוון בית ישראל, לנחלת שמעון, המושבה האמריקאית, כאב-א-זהרה, וואדי ג'וז לכונן רוקפלר. יסייע בהמשך לחסום את האויב ממזרח ויהווה "מקפצה" אפשרית לכיבוש העיר העתיקה.
גד' צנחנים 28, עם סיירת חט' 80, יעבור דרך פירצת גד' 71 ויפנה לדרך צאלח א-דין וישתלט על כל המבנים שמדרום לחומה עד למוזיאון רוקפלר.

ביצוע:

- תחת הפגזה בלתי פוסקת הגיעו הגדודים לנקודות הפרצה.
- לאחר ריכוך תותחי 25 ליט', מרגמות 160 מ"מ ו-80 מ"מ וירי ישיר של הטנקים שהחל ב-02:15, נפרצו 2 הפרצות הנ"ל.
- גדוד 66 (בסיוע 6 טנקים "ירושלמים") פרץ, לאחר ריכוך לבי"ס לשוטרים. חלקו המשיך לאחר הטיהור מזרחה למלון "אמבסדור" וחלקו תקף את "גבעת התחמושת". הקרב "בגבעה" שהחל ב-03:30 והסתיים ב-06:15, בו נפלו 21 לוחמים, נחשב לקשה ולהירואי מכל קרבות מלחמת ששת הימים.
- גדוד 71 (בסיוע 4 טנקים "ירושלמים") פרץ מכיוון "בית ישראל" לשייך-ג'ארח והמשיך בלחימה דרך המושבה האמריקאית, באב-א-זהרה עד וואדי ג'וז ושולי מוזיאון רוקפלר.

• גדוד 28, ששימש בשלב ההבקעה כעתודה חטיבתית, עבר דרך פירצת גדוד 71 והמשיך להתקדם, תוך קרבות בלתי פוסקים בציר דרך שכם, בסיוע 8 טנקים "ירושלמיים" כשהוא משתלט בשעה 07:00 על "מלון ריבולי" שאל מול "שער הפרחים".

• 08:00 מוזיאון רוקפלר נכבש ע"י גדוד 28.

• 08:00 מח"ט חט' 55, מבקש אישור אלוף פקמ"ז לכבוש את העיר העתיקה.

• 09:15 שרהב"ט: אין להיכנס לעיר העתיקה.

• 09:30 ישיבת ממשלה בנושא כיבוש העיר העתיקה.

החבירה ל"הר הצופים"

• החל משעות הבוקר המוקדמות, של יום שלישי, נוצר מבחינה מעשית רצף שליטה בין כוחות הצנחנים שבשייך ג'ארח ו-ואדי ג'וז לבין מובלעת "הר הצופים".

• המפגש הפיזי הראשון בין "שומרי הר הצופים" לבין הכוחות החוברים אליו, אירע כשסמג"ד גד' צנחנים 66 הקדים לעלות ברכב להר הצופים, מס' דקות טרם 12:25 מועד הגעתם של שר הבטחון ואלוף הפיקוד לביקור בהר הצופים.

• 12:25 שרהב"ט דוחה את הצעת האלוף לכניסה מיידית לעיר העתיקה, זאת מחשש ריבוי נפגעים וחשש פגיעה במקומות הקדושים.

• 14:30 המטכ"ל הירדני מורה על נסיגת הכוחות הירדניים מכל הגדה.

כיבוש אבו-טור

החטיבה הירושלמית גד' 163

5 יוני יום ג'

07:00 מג"ד 163 קיבל פקודה לתקוף בצהריים את אבו-טור (הערבית) לצורך

כיתור העיר העתיקה מדרום, זאת במקביל לכיתורה מצפון שבוצע באותן שעות ע"י הצנחנים.

הגדוד שהשתתף בלילה בכיבוש "ראדאר 4" (במסגרת חט' 10) נאלץ לדחות, מחמת קשיים לוגיסטיים, את ה"ש" ל-15:00.

- כיבוש אבו-טור (המזרחית) בוצע ע"י תקיפה, בו-זמנית, דרך 4 פרצות, כשבכל פירצה תוקפת פלוגה, את אחד מארבעת המבנים המבוצרים הירדנים של אבו-טור.

- מחמת בעיות שונות, בוצעו 2 מהפרצות כמתוכנן ב-15:00 ואילו 2 נוספות רק ב-15:30. כל זאת בסיוע 3 טנקים צמודים ועוד 5 טנקים ירושלמיים כרתק מדרום לארמון הנציב.

- גמר הקרב לכיבוש אבו-טור, בו נפל מג"ד הגדוד ועוד 16 לוחמים, הסתיים בשעה 18:00.

- עם כיבוש אבו-טור, הסתיים כיתור העיר העתיקה, גם מדרום.

- בשלב זה המשיך הצבא הירדני להחזיק במוצביו שברכס אוגוסטה ויקטוריה-א-טור-אבו-דיס, שממזרח לעיר העתיקה.

המשך פעילות חט' הצנחנים :

במהלך יום שלישי, המשיכו גדודי הצנחנים בטיהור השכונות הערביות שמצפון לחומה, שנכבשו על-ידם, במהלך הלילה.

14:30 חט' שריון (10) חוברת לצנחנים בשייך ג'ארח.
פלוגת טנקים מגד' 95, עוברת ת"פ לצנחנים ומגיעה בשעה 17:00,
למוזיאון רוקפלר (מפקדת חט' הצנחנים).

16:30 ועדת השרים לענייני בטחון, החליטה על איסור כניסה בלילה לעיר העתיקה. להסתפק בכיתור. שרהב"ט בלבד מוסמך על מתן הוראה להיכנס לעיר העתיקה.

17:00 מח"ט צנחנים (55), פוקד על כיבוש רכס אוגוסטה ויקטוריה א-טור ע"י תקיפה בשני צירים: האחד - של "טנקים ירושלמים" וסיירת חט' 80, בציר העולה מרוקפלר לאוגוסטה, והשני - של גדוד 71, מכיוון וואדי ג'וז, כשפלוגת הטנקים של חט' 10, משמשת כרתק ליד מוזיאון "רוקפלר".

18:30 המטכ"ל הירדני מורה ליחידותיו לעבור למגננה (צפייה להחלטת מועצת הביטחון!)

19:45 מחמת טעות בניווט, סוטים ה"טנקים הירושלמים" וסיירת חט' 90 לכוון "גת שמנים". מתפתח קרב על גשר נחל קדרון שנמשך עד 02:00 ובכך השתבש מהלך כיבוש רכס אוגוסטה-ויקטוריה.

20:00 שרהב"ט: לסיים בהקדם את כיתור העיר העתיקה ולהתכונן לכניסה אליה.

24:00 ידיעות בדבר כוחות שריון ירדניים, שמתקדמים מכיוון "מעלה האדומים" לכיבוש "הר הצופים", גרם למעבר למצב מגננה.

24:00 רוה"מ לשרהב"ט: הממשלה החליטה על כיבוש העיר העתיקה.

7 יוני יום ד'

08:30 חיל האוויר הישראלי, תוקף את מוצב אוגוסטה-ויקטוריה.
13:00 חיל האוויר הישראלי, תוקף כוחות ירדניים, לאורך ציר ירושלים-חברון.

03:00 מועצת הביטחון של האו"ם החליטה על הפסקת אש החל משעה 22:00, יום רביעי 7 ליוני.

06:15 שרהב"ט: יש להיכנס בהקדם לעיר העתיקה. ס'רטכ"ל יודא ביצוע כניסה זהיר וקפדני.

07:00 פל' טנקים נוספת (שניה!) של חט' שריון 10 מצטרפת לחטיבת הצנחנים.

07:30 שרהב"ט: לכבוש במהירות את העיר העתיקה. מותר להשתמש במטוסים, למעט אזורי "הר-הבית" וכנסיית ה"קבר הקדוש".

08:45 תקיפה חוזרת, של מוצב "אוגוסטה ויקטוריה א-טור" ב-2 צירים. גד' צנחנים 66 בסיוע פלוגת טנקים (חט' 10) תוקפים מ"הר הצופים" את מוצב אוגוסטה ויקטוריה, כשבמקביל, בציר הישיר שממזיאון רוקפלר לאוגוסטה ויקטוריה, תוקפת פלוגת טנקים שניה (חט' 10) עם הטנקים הירושלמים ועם סיירת חט' 80.

08:45	אלוף פקמ"ז למח"ט 55: להיכנס במהירות לעיר העתיקה ולכובשה.
09:30	גמר כיבוש רכס אוגוסטה-ויקטוריה, א-טור ועזריה.
09:30	מח"ט 55: "לפרוץ לעיר העתיקה דרך שער האריות".
10:00	"הר הבית בידינו"!!!
10:15	גדוד חי"ר 163 (חט' 16) וגדוד צנחנים 66 (חט' 55) נכנסים דרך "שער האשפתות" לעיר העתיקה.
13:00	גמר טיהור העיר העתיקה.

פעילות חיל-האוויר הישראלי

5 יוני יום ב'

07:40	ראשית תקיפת שדות-התעופה וחיל האוויר המצרי.
12:00	מטוסי "האנטר" ירדנים תוקפים את נתניה.
12:30	מטוסי "האנטר" ירדנים תוקפים את שדה-התעופה סירקין ואת כפר-סבא.
12:40	חיל-האוויר הישראלי, מתחיל בתקיפת שדות התעופה וחיל-האוויר הירדני ותחנת המכ"ם בעג'לון.
14:45	חיל-האוויר הירדני (והמכ"ם) חוסלו.
16:10	חיל האוויר הישראלי תוקף את חטיבת שריון 40 ואת חיל-המשלוח העיראקי (ממזרח לירדן).
17:30-18:45	8 גיחות על ריכוזי חטיבת שריון 60, במעלה האדומים-יריחו.
02:00	תקיפת תותחים ירדנים "לונג-טום" (ארוכי טווח).

- 20:40 ראשית תקיפת חיל האוויר הישראלי, מטרות ירדניות בשועפט, הגבעה הצרפתית, גבעת המבתר ואוגוסטה-ויקטוריה.
- 22:55 החלו לנוע ממעלה-האדומים לעבר ירושלים, 2 גדודי חי"ר ירדנים (חטיבה 27) מתוגברים בפלוגות-טנקים של חטיבה 60 (פטון).

6 יוני יום ג'

- כל שעות הלילה פעל חיל-האוויר הישראלי, בתקיפות אמנעה, על מנת למנוע מהכוחות הירדנים להגיע ליעדם באיזור ירושלים.
- 01:30 כח ירדני מוגבל (גד' חי"ר 33/חט' 27) הגיע לאזור "גבעת המבתר".
- 03:30 כוח ירדני מוגבל (גד' חי"ר 35/חט' 27) הגיע לתל-אל-פול.
- 05:30 7 טנקי פטון ירדנים (חט' 60) הגיחו באזור תל-אל-פול ופתחו בירי על גדוד 95 (חט' 10).
- 07:30 הסתיים קרב "ש" ב-"ש" בנצחוננו.
- פעילות האמנעה של חיל האוויר מנעה ממירב חטיבת חי"ר (ירדנית) 27 וחטיבת שריון 60 (ירדנית) להצטרף לכוחות הירדנים שבאזור ירושלים ובכך סייעה באופן משמעותי ביותר לחטיבת שריון 10 וחטיבת הצנחנים 5, בהכרעת הירדנים.